

מעמד חוקי המדינה

מסמך מדיניות הלכתית

אחת השאיפות שעמדו ברקע הקמת רשת בית הדין של 'ארץ חמדה', ועדיין מלווה את פעילות בתי הדין, היא עיצוב עקרונות הלכתיים ברורים, שיהוו תשתית לפעולת כלל בתי הדין של הרשת. שאיפה זו מתממשת באופן ראשוני בכתיבת פסקי דין מנומקים בהם מנוסחים בבהירות העקרונות ההלכתיים. בנוסף, שותפה 'ארץ חמדה', בכנס בתי הדין לממונות, המתקיים במהלך הכנס השנתי של מכון 'הליכות עם ישראל' בשיתוף וביזומת מכון 'משפטי ארץ'. כל שנה, מתקיים דיון מעמיק בתחום הלכתי מרכזי.

בסיכום הכנס מנוסחים עקרונות הלכתיים מנחים בתחומים שונים. את מסקנות הכנס, מאשרים פוסקים חשובים המשמשים כדיונים בבתי דין ובראשם, הרב יעקב אריאל (המשמש כאב"ד בשלוחה ברמת גן), הרב דב ליאור ואבות בתי הדין של רשת 'ארץ חמדה גזית'.

שבועות הקרובים, נביא במסגרת "חמדת משפט" סיכומי כנסים מן השנים האחרונות.

המסמך הראשון עוסק במעמדם של חוקי מדינת ישראל – שאלה שמתעוררת בפסקי דין רבים, והמדיניות בתחום זה מהווה את אחד מהמאפיינים של בתי הדין של רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'.

מעמדם של חוקי המדינה

סיכום כנס הדיינים, תשס"ח

מעמדם ההלכתי של חוקי המדינה נקבע בין היתר¹ על פי העקרונות הבאים:

א. דינא דמלכותא - דינא

1. הכלל דינא דמלכותא - דינא, חל על חוקי מדינת ישראל ע"פ המגבלות של כלל זה².
2. לכל חוק ש"אלו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים כן"³ - יש תוקף הלכתי על פי הכלל דינא דמלכותא - דינא.
3. ניתן לקבוע שהמבחנים לחוק כזה הם:
(א) כאשר ישנו בסיס תורני (כגון חיוב בדיני שמיים⁴ או לפני משורת הדין⁵) או תקנה קדומה מקבילה⁶.
(ב) כאשר ישנה סברה לתקן תקנה כזו (כגון שמירת מרחק בין כלי רכב).

ב. מנהג

1. כלל נקוט בדינו: התקשרויות נעשות על פי "מנהג המדינה"⁷.
2. לחוק שמקובל בציבור יש תוקף הלכתי של מנהג⁸, ובלבד שאינו בגדר "מנהג גרוע"⁹.

¹ זאת, מלבד תקנות הקהל (הרב אברהם שפירא, תחומין טז, עמ' 85) ומשפט המלך, ראו עוד בספר כתר א, עמ' 339.

² שו"ת ישכיל עבדי ו, כח, ב; שו"ת יחווה דעת ה, סד; שו"ת ציץ אליעזר ד, כח; הרב מרדכי אליהו, תחומין ג, עמ' 242; הרב דב ליאור (שם, עמ' 247); הרב משה הלברשטם, בתוך: נחום מנשה וייספיט, משנת זכויות היוצר, עמ' קכא; שו"ת מנחת שלמה א, פז, ועוד.

³ שו"ת חתם סופר חו"מ, מד. דבריו הובאו על ידי: שו"ת בית יצחק חו"מ עז, ג; שו"ת מנחת שלמה א, פז; שו"ת ציץ אליעזר יב, פג; הרב משה הלברשטם (בתוך: נחום מנשה וייספיט, משנת זכויות היוצר, עמ' קכא); הרב יצחק ניסים, הרב יוסף שלום אלישיב והרב בצלאל ז'ולטי (פד"ר ו, 382); הרב ז"נ גולדברג, חוק לישראל - נזיקין, עמ' 378; שו"ת שבת הלוי חלק י סימן רצא; ועוד.

⁴ הרב ז"נ גולדברג, חוק לישראל - נזיקין, עמ' 378.

⁵ קצות החושן רנט, ג.

⁶ ראו לדוגמא, שו"ת אמרי יושר ב, קנב.

⁷ שו"ע חו"מ רכט, ב; שלא, ב.

⁸ רמ"א חו"מ שלא, א.

⁹ תוספות בבא בתרא ב, א, ד"ה בגויל; רמ"א חו"מ קנז, ד.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Copenhagen, Denmark

קופנהגן, דנמרק

אייר, ה'תשנ"ה

גט לאשה שלא נתגרשה והתחתנה עם נוצרי. גיור מעוברת.

שאלה

פלוני התחתן כדת משה וישראל לפני מספר שנים עם גיורת שנתגיירה כהלכה בארץ ישראל. לאחר כמה שנות חיים משותפים כזוג יהודי לכל דבר, נפרדו. לפני כחמש שנים הזוג נתגרש בגירושין אזרחיים בלבד. התהליך עדיין לא נסתיים בגלל ויכוחים כספיים. מאז האשה הפסיקה לחיות חיים יהודים ואף "התחתנה" עם נוצרי בבית תפלתם ואינה מוכנת לקבל גט פיטורין כדת משה וישראל בשום אופן.

פלוני שהינו שומר שבת, הכיר לפני כשלוש שנים בחורה לא יהודיה והם חיים כזוג ואפילו שומרים על הלכות כשרות. הבחורה למדה על היהדות גם בארץ ישראל וגם בדנמרק והיא מעוניינת להתגייר. עכשו התברר לנו שהבחורה בהריון.

שאלותי הן:

- האם ניתן לסדר לאשה הראשונה גט בעל כרחה?
- האם ניתן לראות את גיורה של האשה הראשונה כבטל ומבוטל?
- האם ניתן לגייר את הבחורה כאשר היא בהריון ומה יהיה מעמדו של הוולד?

תשובה

בעל שאשתו המירה דתה מותר לו מעיקר הדין, להתחתן עם אחרת אפילו בלי לגרש¹ את הראשונה מיהו נהגו לזכות לה גט ע"י אחר² ואח"כ לעשות שליח הולכה על הגט ליתן לאשה לכשתרצה לבא לקחת את גיטה³. מותר גם מעיקר הדין, לגרש אותה בעל כרחה על-ידי מסירת הגט לידה או לחצרה⁴ אבל כדאי מסיבות שונות להימנע מכך. אי אפשר לבטל את הגרות של אשה שהתגיירה בעבר⁵. אפשר לגייר אשה בהריון והילד גם הוא גר כמו אמו⁶.

¹ כן דעת הרבה פוסקים עיין אוצר הפוסקים (אה"ע סימן א ס"ק פא אות א). ונראה שזו דעת הרמ"א שם סעיף י שכתב ש"במקום שאין מנהג אין להחמיר". וז"ל ה"דברי חיים" (אבן העזר סימן ה) "פשיטא יותר מביעותא בכוחא דבכהאי גוונא לא גזר דגמ"ה ומותר לבעל ליקח אחרת..." וכך פסק ב"אגרות משה" (אה"ע חלק א סימן ב וחלק ד סימן ד). ודלא כמשמעות "תרומת הדשן" (סימן רלו) מובא ב"דרכי משה" (טור אבן העזר סימן א ס"ק יא). וכך פסק מרן הגר"ש ישראל עיין שו"ת "במראה הבזק" (ח"ג תשובה קמז).

² עיין ב"אגרות משה" הנ"ל שמועיל זכוי אפילו כאשר אשתו מסרבת לקבל הגט. ועיי' שטוב לזכות גט להציל אחרים אם יזנו עם אשתו ועיין באוצר הפוסקים הנ"ל עוד טעמים לזכוי גט.

³ לחשוש למשי"כ המהרי"ק שורש קמא. עיין בפ"ת (שם, סימן קמ ס"ק ח).
⁴ כמשי"כ לעיל הערה 1.

⁵ עיין רמב"ם (הל' איסורי ביאה פרק יג הל' יז) ושו"ע יורה דעה (סימן רסח סעי' ב ויב) וכן פסק מרן הגר"ש ישראל ב"במראה הבזק" (ח"ג תשובה פט) ושם פסק שאפילו אם לא ברור שבאמת קיבל מצוות בלב שלם - אי אפשר לבטל את הגיור.

⁶ שו"ע יורה דעה (סימן רסח סעיף ו). ולענין היתר הבת לכהונה עיין שו"ת "במראה הבזק" (ח"ג תשובה קנה). אם האשה לא ילדה בעבר ולא הפילה, הבן שיוולד לה חייב בפדה"ב.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

